

F. Raadsheer:

Bessen

Het is nog midzomer als ik mezelf tot schrijven zet over iets waarvan u toch eigenlijk het meeste kunt genieten in de herfst. Dit schrijven moet echter nu wel, want als ik het later doe komt het stukje in ons blad als het midden winter is en dan hebt u er dus veel minder aan.

Nu heb ik altijd gedacht, dat ik precies wist wat een bes is, maar om er zo op stel en sprong een definitie van te geven valt nog niet mee. Wat doet men in zo'n geval? Een „leerboek der plantkunde” opslaan, want mensen, die leerboeken schrijven, zullen het wel precies weten. Toevallig beschik ik over veel van die leerboeken, dus zo gedacht, zo gedaan. Het eerste boek vermeldde: „Bij de bes liggen de harde zaden in een soort moes, dat door de binnenste vruchtwandlaag is gevormd (en bij meerkokkige vruchten ook door de tussenschotten)”. Niet zo heel veel wijzer geworden heb ik een ander boek opgeslagen. Daarin heet het: „een bes is een vlezige vrucht, waarbij de zaden (pitjes) omgeven zijn door een harde, onverteerbare steenlaag, die door de zaadhuid gevormd is, bv. de aalbes”. Het derde boek: „Bes. Zaden vrij in het vruchtvlees (tomaat, aalbes)”. Tot eindelijk het vierde boek vertelde: „Een besvrucht ontstaat uit het vruchtbeginsel. De binnenste lagen van de vruchtwand zijn week en sappig, de buitenste laag is stevig en zit er als een schil omheen. In het weke deel, het vruchtmoes, liggen de zaden. Van hokjes is in de volwassen vrucht meestal niet veel over”.

Ziezo, nu weten we dan eindelijk dat een bes uit het vruchtbeginsel ontstaat en dat de bloembodem er niets mee te maken heeft. Maar nu zijn we er nog niet, want een kers is geen bes, maar een steenvrucht. Bij een steenvrucht is nl. het binnenste deel van de vruchtwand om het zaad steenhard, de tweede „laag” wordt vruchtvlees en de buitenste laag de vlezige schil.

We kunnen het dus ook zo zeggen: Als bij vlezige vruchten de harde

wand rond het zaad gevormd wordt door de zaadhuid, is het een bes, wordt die harde wand om het zaad gevormd door de binnenste laag van het vruchtbeginsel, dan is het een steenvrucht. De vruchten als appel en peer laat ik nu buiten beschouwing. Dit zijn wel vlezige vruchten, maar die zult u nooit een „bes” noemen. Maar wel moet ik nog even de schijnbessen vermelden, zoals bv. de bessen van de duindoorn, waar we eigenlijk te maken hebben met een dopvrucht, die door een vlezige massa van het bloemdek is omgeven of de rozebottel, waar de „bes” gevormd wordt door de bloembodem.

Zodra er dus op de top van de bes resten te zien zijn van de kelk, hebben we te maken met schijnbessen. Heel veel bessen zijn dus in werkelijkheid schijnbessen. Echte bessen kunnen alleen uit bovenstandige vruchtbeginsels ontstaan.

In de Flora van Heukels-van Ooststroom wordt alleen van bessen gesproken, als het echte bessen zijn. In alle andere gevallen wordt gesproken van vruchten.

Kleuren

Wat ons in de herfst het meeste opvalt is niet de bouw van de vruchten, maar het zijn de kleuren en de wijze waarop ze alleen of in trossen of schermen voorkomen.

Rode bessen vallen gewoonlijk het meeste op en daarvan vooral de lijsterbes (*Sorbus aucuparia*) met z'n schermvormige trossen, waarvan de „bessen” rood, maar ook geel kunnen zijn en allerlei tussenkleuren. Men zegt, dat de bessen giftig zijn.

Ook de meelbes (*Sorbus aria*) heeft schermvormige trossen van meer oranje-rode bessen, maar die „bessen” dragen resten van de kelk aan de top en zijn eetbaar. Zo zijn er aan bomen en struiken nog veel meer rode bessen te zien, bv. de meidoorn, de Gelderse roos en de boksdoorn (*Lycium halimifolium*).

De heggerank heeft rode giftige bessen en die van de hulst zijn overbekend, het zijn echter geen bessen, maar steenvruchten. De zuurbes heeft fraaie hangende trossen van langwerpige, rode, echte bessen.

Het krenteboompje (*Amelanchier ovalis*), dat in het voorjaar getooid is met een lawine van witte bloemtrossen, maakt ronde blauwzwarte bessen, die ook al een restje van de kelk hebben overgehouden.

Grote schermen vormt de vlier. Op deze bessen, die eigenlijk steenvruchten moeten heten, zijn de spreeuwen verzot, maar de uitwerpselen van die spreeuwen laten dan ook grote zwarte vlekken na als ze op wasgoed of iets dergelijks gevallen zijn. Nog erger is dat, als ze gegeten hebben van de karmozijnbes (*Phytolacca esculenta*). Zo'n aarvormige tros van bessen van de karmozijnbes is echter prachtig. Het sap ervan werd (of wordt?) gebruikt als kleurstof voor suikergoed en wijn.

Het heeft geen zin om alle besdragende planten op te noemen. Dat is ook niet mijn bedoeling, wel om u op te wekken in deze herfst eens wat op die bessen te letten en te proberen er achter te komen of het nu echte bessen, schijnbessen, steenvruchten of pitvruchten zijn.

Bekende witte bessen, de zgn. klappers, vindt men bij de sneeuwbes (*Symphoricarpos rivularis*) en bij de maretak of mistletoe (*Viscum album*).

Wist u dat ook een banaan een bes is? Een gele bes, waarin u echter zelden pitjes vindt.

Lijsterbes

Foto: H. Gerritsen